

Tanques grogues

Deu ser tan sols una llegenda urbana, però una vegada em digueren que Calatrava havia patentat unes tanques de disseny perquè la gent poguera saber per on accedir als seus edificis i com circular-hi. De fet, la majoria del seus edificis estan replets d'elements efímers que ens ajuden a interpretar el que l'edifici/arquitecte no ha sabut fer.

En el fons, alguna cosa semblant ens ocorre amb les falles i la seua implantació a la via pública. Sempre encerclades per tanques. Tanques per a evitar desperfectes, tanques per a evitar els vehicles, tanques per a cobrar entrada, tanques per a aconseguir patrocinis, però en el fons tanques que no fan altra cosa que posar en evidència que alguna cosa falla, que no estem donant la dignitat que es mereix al monument o no hem sabut resoldre la seua relació directa amb la ciutat i l'espai urbà que ocupa.

Objectes d'art o artesanía engabiats, que haurien de conviure amb l'espai urbà més que ocupar-lo, no semblen ser la millor targeta de visita del que és considera una societat moderna. La imatge de falles totalment tancades per a protegir-se de les possibles conseqüències de conviure amb revetles és un exemple de quines són les prioritats.

Un dels principals aspectes positius de la festa és la capacitat de recuperar completament l'espai públic, encara que siga per tan sols uns dies. Però hauríem de ser mes conscients de la responsabilitat que això comporta. La ciutat ens cedeix un espai i l'ús que en fem influeix en gran manera en la relació que existeix entre fallers i no fallers. Existeix una bretxa entre els que amen les falles i els que fugen de la ciutat espantats. Tal vegada és perquè, en lloc de millorar l'espai, el convertim en un camp de mines, en un espai privat. Els que som fallers sabem perfectament que qualsevol visitant o turista és ben rebut, però la psicologia de l'espai és prou important i genera una barrera invisible, però molt potent.

Tanmateix, les tanques no són invisibles, al contrari, son massa visibles. De fet, fer un repàs de la documentació fotogràfica dels últims anys no fa més que constatar la seua important presència. S'ha de tenir en compte que les obres artístiques que ocupen els nostres carrers són efímeres, l'únic que en queda després és el seu record i les imatges. Imatges que després utilitzarem per a exportar la festa, per a donar-la a conèixer. El fet que el primer pla de pràcticament totes aquestes imatges siga una tanca no ens beneficia. Podríem aplegar a l'extrem d'algunes fogueres a Alacant que, a més de rodejar els seus monuments amb tanques, aquestes porten ben visible «Arroz La Fallera».

Tornant al tema que ens ocupa, que es la relació entre falla i espai urbà, és interessant fer un repàs d'exemples de com resoldre dita relació.

Fent una ullada a la documentació de les falles de principi de segle, es pot apreciar com el que en un principi pogué ser una acumulació de mobles antics i elements apilats donà pas a un esquema de podi sobre el qual s'assentaven les figures com en una representació teatral.

Aquest podi o entarimat anà evolucionant a mesura que ho feia la grandària de les falles, tal com es veu en la falla de Carles Cortina per a la plaça del Mercat Central l'any 1930 o la de Regino Mas per als carrers de Pi i Margall-Ciril Amorós de l'any 1933. Aquest element integrat en la mateixa falla permetia la relació directa entre el vianant i el monument, i alhora ens servia d'element separador. No tan sols això, sinó que, més importat encara, facilitava la lectura de les escenes de la falla sense haver de situar-se l'espectador en primera fila.

Amb el pas dels anys, aquesta estructura tan rígida de podi es va anar diluint a poc a poc, integrant-se cada vegada més en la composició del conjunt de la falla. Com a exemple, Regino Mas, a la plaça de Sant Jaume l'any 1943, amb una falla on es veu la direccionalitat de la composició i com la presencia d'aquesta sobreelevació és molt menor a nivell compositiu.

L'evolució de aquesta tipologia aplega al seu moment culminant en dues obres clau.

Aquestes resolen d'una manera exquisida la relació entre espectador, espai públic i falla. L'ús de les fogasses de pa en la falla de la plaça del Mercat de 1944 i, encara més, de les onades de mar la falla de la mateixa plaça però l'any 1949, integren perfectament la falla a la plaça, no com si es tractaren d'un element estrany, sinó com si pertangueren a aquest lloc. A més a més, els avantatges per al espectador, anteriorment mencionats, faciliten la lectura de les escenes.

A partir d'aquest moment, les composicions tornen a tendir a escenes soltes sobre podis. Els baixos cada vegada són més baixos i es recorre amb major assiduitat a elements fora d'escala, o d'escalas diverses. Grans figures envoltades d'altres cossos d'escala mitjana i, en la part baixa, ninots d'escala humana. Es tracta de recursos molt efectistes a llarga distància, però tot això ha anat en detriment de resoldre, de manera adequada, la relació entre la part baixa i la part alta del monument. Tot el procés d'evolució compositiva fins als anys cinquanta pareix començar a recórrer el camí de manera inversa.

Durant aquest període, els baixos de la falla han anat desintegrant-se, separant-se del cos principal de la falla a poc a poc, fins que, en l'actualitat, es posen damunt d'una catifa verda, nans de jardí. Aquest model comença a estar esgotat, és difícil albirar cap on podem fer evolucionar aquest esquema compositiu. Perquè evolucionarà, de segur que ho farà, i més ràpid del que creiem, a soles fa falta fer un breu repàs de la documentació històrica amb la qual comptem, sempre que les tanques grogues ho permeten.

Evidentment, tant aquests exemples (la falla de Miguel Arraiz per a la comissió Castellfabib l'any 2011 o la d'Anna Ruiz per a Corona del 2012) com els anteriors són tan sols això, exemples, ja que l'espai, la densitat d'ocupació de la setmana fallera i molts altres aspectes condicionen les possibilitats. Moltes vegades no és viable realitzar un exercici de subtileza, perquè les falles són una festa ruda en aquest sentit. Però estic convençut que som capaços, almenys, de pensar o plantejar solucions més creatives i conciliadores que una tanca, del color que siga.